

Geschiedenis van het Merchtemse bier
Heempraatje

Gilbert Roels

Brouwerij Van Cappellen (en een beetje muziek & politiek)

In deze reeks willen we terugblikken op de talrijke brouwerijen die groot Merchtem ooit rijk was. En vanzelfsprekend komt tenslotte ook de nog bestaande brouwerij De Block uit Peizegem aan bod. We starten alvast met de brouwerij Van Cappellen.

De gebouwen van de voormalige brouwerij tussen de Bogaerdstraat en de Stoofstraat

Louis Van Cappellen richt in 1835 in Merchtem een brouwerij op. Hij brouwt bruin “tonnenbier”, met als soorten klein bier, goed bier en dobbel bier. Het Merchtens tonnenbier werd gebrouwen met goed af-geëest gerstmout. Er werd geen tarwe bijgevoegd, zoals bij lambiek (af-eesten is het stoppen van het kiemproces van de mout door er hete lucht door te blazen). Vanaf 1865 volgt een belangrijke uitbreiding van de brouwerijgebouwen tot een uitgestrekt complex rond de achterliggende binnenplaatsen. In 1871 krijgt Louis Van Cappellen er een nieuwe collega-brouwer bij: Florimont De Boeck, organist in Merchtem en gewezen wisselagent. De brouwerij van Florimont komt helaas moeilijk van de grond en op 12-jarige leeftijd ziet zijn zoon August De Boeck hoe de hele brouwerij van zijn vader openbaar verkocht wordt en in 1888 in handen komt van Corneel Van Ginderachter.

Brouwer Adolf Van Cappellen, die op zijn beurt zijn vader in 1875 is opgevolgd, zorgt voor een tijdelijke woonst voor de familie De Boeck. Het zal tussen deze families een vriendschapsband voor het leven smeden.

Hoewel August De Boeck goede banden heeft met beide maatschappijen, zet hij zich bijzonder in voor de Harmonie, vooral nadat Jules Van Cappellen (voorzitter van de

Harmonie) in 1899 jong overlijdt en een brouwerij en een weduwe met 9 kleine kinderen achterlaat. De Boeck woont in Brussel maar komt graag naar Merchtem en laat niet na regelmatig in de brouwerij langs te lopen voor een goed glas bier. De weduwe Van Cappellen-Clavareau, 38 jaar jong, is slechts 4 jaar ouder dan August. Hij houdt van haar gezelschap maar 9 kinderen grootbrengen, dat vindt hij vrouwenwerk... In enkele jaren tijd sterven 3 broers Van Cappellen en 1 schoonbroer maar de brouwerij wordt door de twee weduwen voortgezet.

Bierbrouwen gebeurde op de oude manier, in tonnen. De kwaliteit van het bier was aanvaardbaar maar niet erg stabiel. Bier verkopen voor de eerste wereldoorlog is ook een kwestie van de juiste uitleg geven. Is het bier een beetje te troebel, dan zegt men aan de klant dat dit het beste bewijs is dat het niet gefiltreerd is. Komt er geen schuim op het bier, dan is dat het bewijs dat er geen "stabilisator" gebruikt is. Allemaal excuses om bier met fouten toch te kunnen verkopen. En wordt het bier veel te snel zuur, dan zegt de brouwer tegen zijn klant: "Gij drinkt te traag".

De brouwerij van vader De Boeck (sinds 1888 in handen van Corneel Van Ginderachter) is moderner dan deze van Van Cappellen. Ook brouwer Corneel sterft echter jong en de brouwerij wordt verdergezet door zijn weduwe. Zo is het bierbrouwen in Merchtem tussen 1905 en 1910 grotendeels een vrouwenzaak.

De brouwerij Van Cappellen wordt verder uitgebreid tijdens het interbellum en na de tweede wereldoorlog. Vanaf de jaren twintig wordt onder meer de Cap-pils gebrouwen, zo genoemd naar de achternaam van Adolf en Charles Van Capellen. Tijdens de jaren 40 lanceert men het bier Cap-Ale en wordt de pvba Brouwerij Van Cappellen - De Pauw gesticht. In 1958 brengt de brouwerij nog Extra Cap op de markt en kent ze een hoogtepunt in haar productie.

Pierre Van Cappellen, zoon van Adolf en Suzanne De Pauw, is de laatste brouwer. De brouwerij stopt haar activiteiten in 1970 en wordt overgenomen door Stella Artois. En dat betekent meteen het einde van de Cap-Ale.

Familiefoto (v.l.n.r.):

Boven: Jules, Adolf en Emiel Van Cappellen.

Midden: Ernest Clavareau junior (°1867), componist August De Boeck (1865-1937) en Ernest Clavareau senior, notaris (1830-1900)

Vooraan: Adrien Demay (echtg. van Jeanne Clavareau), Charles Clavareau (°1874) en Octave Clavareau (°1871)

De foto is genomen in de tuin van notaris Clavareau wellicht in 1889.

Brouwerij Martinas en de Ginder-Ale

De gebeurtenis die ons uiteindelijk tot het bier Ginder-Ale zal leiden vindt plaats op 25 augustus 1870. Dan wordt voor notaris Clavareau (tevens burgemeester) de akte verleden tot stichting van een “société en nom collectif” met als firmanaam “Épouses De Boeck et Crabbe”. En met als ondertekenaars Amelie Briers, handelaarster (echtgenote van Florimond De Boeck en moeder van componist August De Boeck) en Rosalie Peeters (echtgenote van Jan Crabbe, winkelier en bakker). De maatschappij had tot doel “de nijverheid van het brouwen van bier, de aan- en verkoop van deze producten”. Het zijn dus de vrouwen die gaan brouwen.

Door het faillissement van de Bank Legrand, die Florimond De Boeck hier vertegenwoordigde, komt het bedrijf echter in financiële moeilijkheden. In 1875 beslist men daarom een zevental panden, waaronder een “brouwerij met stoomtuig en aanhorigheden” in de Kattestraat te verkopen. Frans Xavier Smet, een brouwer uit Tisselt, koopt in 1877 een deel van de panden, waaronder de brouwerij en enkele woningen aan de Langensteinweg.

In 1888 neemt Corneel Van Ginderachter de brouwerij over van Smet. Corneel overlijdt echter al in 1905 en zo komt de brouwerij opnieuw in handen van een vrouw, zijn weduwe Hendrika Van Nuffel. Men produceert op dat moment onder meer geuze, faro, lambiek en kriek. In 1908 volgt een aanpassing van de gebouwen, zoals een vergroting van het volume parallel aan de Kattestraat.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog moet de brouwerij haar koperen ketels afstaan aan de Duitsers en stopt het brouwproces.

In 1920 komt zoon Joseph Van Ginderachter aan het roer van de brouwerij. Hij zal dat tot aan zijn dood in 1959 blijven. De straatgevel aan de Kattestraat wordt aangepast omstreeks 1923, bij de bouw van onder meer een magazijn, links van de toenmalige bebouwing. In 1927 en 1930 breidt men verder uit. Joseph lanceert in 1928 Ginder-Ale, een bier van hoge gisting. Behalve brouwer was hij eveneens burgemeester van Merchtem van 1933 tot 1959. Onder

zijn directeurschap kende de brouwerij haar grootste bloei tijdens de jaren 1950. Dat ging gepaard met de bouw van een nieuwe directeurswoning met bureaus aan de Langensteenweg, evenals een uitbreiding van de industriële gebouwen. De brouwerij blijft tot circa 1991 in werking. Vanaf 2014 vindt de gedeeltelijke sloop, renovatie en herbestemming van de gebouwen plaats.

Bieren

In 1920 produceert men bier onder de merknaam "Brasserie de l'Ancre". Met de eerste wereldoorlog komen biergewoontes uit Engeland overgewaaid, evenals gepersonaliseerde glazen. In die tijd heeft men het bij bier nog over "ne bruinen", "ne zuren" enz. Pas in 1919 deponeert Van Ginderachter de merknaam Windsor Pale Ale. In afwachting van Ginder-Ale als merknaam (1928) staat op de fles "J. Van Ginderachter - Fijn en Gezond Bier". Na de kermis van 1928 verspreidt Van Ginderachter een (berucht) pamflet om het succes van zijn nieuw bier te bevestigen en heeft het daarbij zelfs over "de Kermis van den Ginder-Ale". Wat bij zijn politieke en brouwers-tegenstanders in het verkeerde keelgat schiet.

In 1930 neemt men een octrooi op de naam "Payott" als tafelbier. Men tracht dit soort bier in 1938 ook in Wallonië te lanceren onder de naam "Boum", wat echter pas in de zestiger jaren lukt.

In 1949 krijgt de brouwerij Van Ginderachter de nieuwe naam "Martinus".

In de jaren 50 was Martinus het belangrijkste hoge gisting brouwerij van het land en de slogan "Ginder-Ale Dát is geen klein bier" was alom bekend.

Joseph overlijdt in 1959 en schoonzoon Constant De Smedt neemt de leiding over.

De bronwaters en limonade "Darzé" (uit Harzé in de Ardennen) maken hun opwachting in 1961. In 1963 komt Ginder Club op de markt, een lichtere versie van de Ginder-Ale. Een tijdlang heel populair en bekend omwille van de flip-top kroonkurk en de bierpot-met-oor waarin het geserveerd wordt. Velen vroegen zich echter af wat de zin was van het lanceren van een bijna gelijkaardig bier als de Ginder Ale in een andere verpakking... En in 1965 verschijnt tenslotte de "Ginder Pims" op de markt. Een pils van hogere gisting, wat eerder uitzonderlijk was.

De toen nog Stella Artois brouwerij neemt in 1972 Martinus over. Tot in 1991 zal men er Ginder-Ale blijven brouwen (gelet op de rijptijd, dateert het laatste brouwsel wellicht van 1990). En dit jaar is het laatste Ginder-Ale brouwsel in Leuven in de flessen beland.

V.l.n.r.:

Boven: schoonzoon Constant De Smedt en zijn echtgenote, dochter Jeanne Van Ginderachter

Midden: Clemence Van Den Moortel en haar echtgenoot Joseph Van Ginderachter

Vooraan: kleinzoon Jozef De Smedt en kleindochter Chantal De Smedt.

Foto genomen met Pasen 1958, een jaar voor het overlijden van Joseph Van Ginderachter

Brouwerij Belgor in Brussegem

In deze reeks blikken we terug op de talrijke brouwerijen die groot Merchtem ooit rijk was. Na de brouwerijen Van Cappellen en Van Ginderachter - Martinas hebben we het in dit derde deel over de brouwerij Belgor

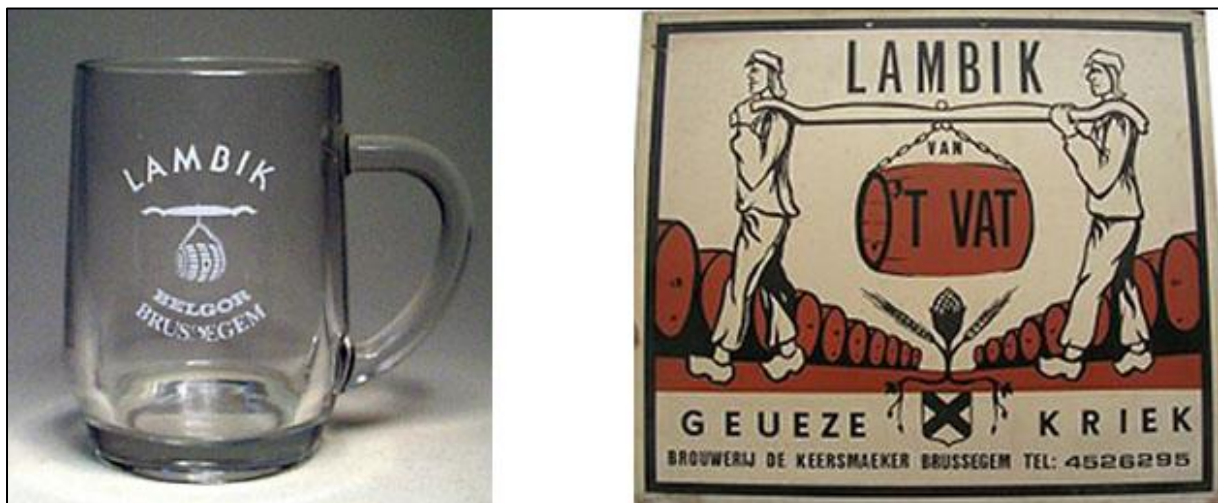
De brouwerij Belgor is, zoals bijna alle brouwerijen dat oorspronkelijk waren, een familiebedrijf. Verbonden met de naam De Keersmaecker, al dan niet met een **c** voor de laatste **k**. Bij de ene bron vinden we De Keersmaecker met **c**, bij de andere De Keersmaecker zonder **c**. Heeft het iets te maken met de – soms nogal feestelijke – geboorteaangiftes bij de “burgerlijke stand” (nu dienst burgerzaken)? Feit is wel dat in die tijd brouwers vaak hun job combineren met het burgemeesterschap. Dus een beetje “wiens bier men drinkt...” als variante op het gezegde “wiens brood men eet...”.

Brouwerij Belgor kent haar oorsprong als brouwerij “Het Bourgondisch Kruis”. In 1806 opgericht door Gustave De Keersmaecker in een gebouw met huisnummer 15 van de Brussegemstraat (nu Brussegemkerkstraat). In het midden van de 19de eeuw is Carolus De Keersmaecker (1831-1880) brouwer en tevens burgemeester van Brussegem. Carolus is de zoon van Franciscus De Keersmaecker, burgemeester van Hamme. Zijn zoon Jan-Baptist de Keersmaecker (1867-1920) neemt de brouwerij over van Carolus en is tevens burgemeester van Brussegem van 1885 tot 1920. Hij trouwt met zijn nicht Barbara Leonie De Keersmaecker. Jan-Baptist wordt op zijn beurt als brouwer opgevolgd door Hendrik-Leon De

Keersmaecker (1909-1942). De volgende in het rijtje is Gustave De Keersmaecker, die in 1933 burgemeester wordt. Op 11 juli 1971 volgt Henri De Keersmaecker zijn vader Gustave op. Hij is meteen de laatste burgemeester van Brussegem. En zal na de fusie met Merchtem (vanaf 1977) in die gemeente ook nog schepen worden. Het zijn op dat moment ook Henri en zijn broer Jean die de brouwerij leiden.

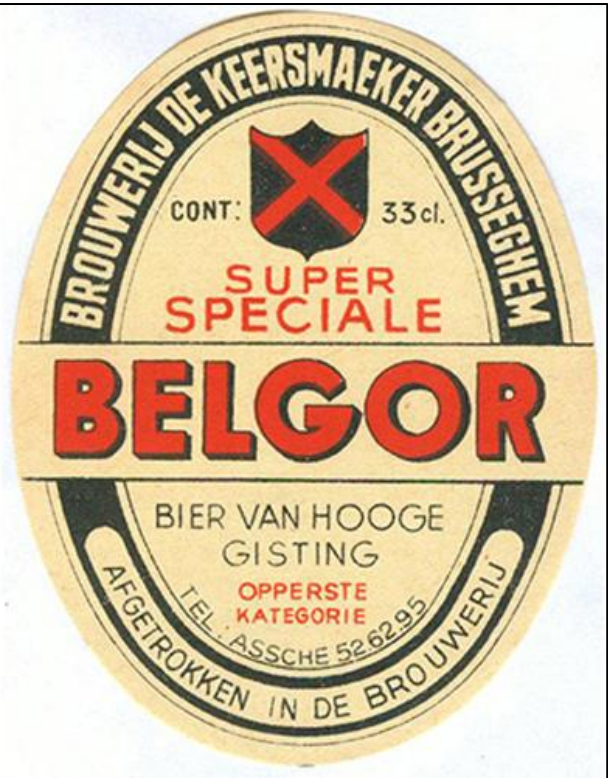
In 1971 wordt Belgor overgenomen door brouwerij De Keersmaecker uit Kobbegem, vooral bekend van de Mort Subite geuze en kriek. Dat zal zo blijven tot Belgor in 1989 haar brouwactiviteiten stopt. De laatste bieren worden verkocht rond 1990. In 1989 opent Jean De Keersmaecker (de broer van Henri) drankcentrale Belgor, die in 2014 na 25 jaar en wanneer Jean met pensioen gaat, de deuren sluit.

Van de oorspronkelijke gebouwen uit 1806 blijft vandaag niets meer over. De brouwerijtoren, die nu omgevormd is tot woongelegenheden, dateert van 1937-38. De aftrekkerij van 1948-49.

Bieren

Belgor was vooral bekend als lambiekbrouwerij. Lambiek (of lambic), het oerbier als basis voor de echte geuze en kriek gemaakt met echte Schaarbeekse krieken. Lambiek werd in die tijd in de cafés met een kruik uit de kelder gehaald. En was in elk Brussegems café te krijgen. Vanzelfsprekend brouwde Belgor ook faro (op basis van lambiek) geuze en kriek. En na de eerste wereldoorlog volgden lokale bieren als Speciale Belgor, Super Belgor en Super Speciale Belgor. In groene flessen. Een deel van de hop werd gekweekt door de familie Roseleth uit Hekelgem (Gustave de Keersmaecker was gehuwd met Emilie Roseleth). En de mout werd gehaald bij een broer van Gustave, die in Mollem een gerstmouterij had.

Brouwerij As-Ale in Merchtem

De oorsprong van de brouwerij As-Ale ligt bij Frans Van Hamme. Die met zijn echtgenote Victorine De Moor in de Kerkstraat woont. Hij als koopman, zij als winkelierster. Begin 1897 verhuizen ze naar zijn ouderlijke woning in de Stoofstraat, samen met hun kinderen Elvire en Joanna. Een jaar ervoor, in 1896 is Frans al begonnen met de bouw van een brouwerij in diezelfde Stoofstraat. Een en ander loopt echter niet volgens plan want in juni 1897 overlijdt Frans op 28-jarige leeftijd, op dat moment al drie kinderen achterlatend. Zijn weduwe Victorine hertrouwt met brouwer Hendrik Van Assche, een weduwnaar met twee kinderen (Maria en Marcel). Uit dit huwelijk worden daarna nog twee kinderen geboren: Margaretha en Stella.

De ondertussen operationele brouwerij is rond 1900 gekend als De klok ("La Cloche" in het toen gangbaar commercieel Frans). Later verandert die naam in As-Ale, afgeleid van de familienaam Van Assche. In 1914, bij het begin van de eerste wereldoorlog, brandt de brouwerswoning echter af, samen met een aantal andere huizen in de Stoofstraat. De in 1917 kadastraal geregistreerde woning kan dus beschouwd worden als de nieuwe brouwerswoning van de familie Van Assche - De Moor, die er naar verluidt tot midden jaren 1930 bleef wonen. Begin 1917 verplicht de Duitse bezetter een aantal brouwerijen om te sluiten en moeten de overige de grondstoffen van de gesloten collega's overnemen. Van Assche vangt zo de brouwers van Opwijk op, terwijl de andere Merchtemse brouwerijen naar de brouwerij Van Ginderachter verhuizen.

Tijdens het interbellum wordt de brouwerij overgenomen door Elvire en Leontine Van Hamme, die beiden aandeelhouder zijn in een naamloze vennootschap. Nadien komt Alfons Saerens, zoon van Elvire, in het bedrijf. En nog later neemt zijn zoon Alfons Saerens het roer over. Alfons is gehuwd met Maria Moortgat van de bekende brouwersfamilie uit Breendonk. Wat meteen de samenwerking met de brouwerij Moortgat verklaart.

Bieren

Rond de eeuwwisseling brouwt men bijna overal faro, lambiek (meestal geschreven als lambic) en geuze. In de "Gazet van Merchtem" lezen we in 1887 dat elke Belg gemiddeld 12 liter jenever en 240 liter bier per jaar drinkt. De bierwereld evolueert en men produceert een amberkleurig bier, zoals Ginder-Ale en Cap-Ale. In 1951 lanceert men de "51", dat gekenmerkt wordt door een her-gisting in de fles. Daarna volgt "Gold", een bier van lage gisting om in te spelen op het succes van de pils. Naast de "51" komt er ook "Paterken" op de markt, een amberkleurig bier van hoge gisting.

De brouwerij kent haar hoogtepunt in de vijftiger jaren, met 15 à 20 personeelsleden en drie "biercamions". In 1966 stopt men met brouwen. Er blijft enkel een bierhandel over als filiaal

van Breendonk. Tot de uiteindelijke sloop van de brouwerijgebouwen in 1984, die plaats maken voor een winkel en parking (onder meer Spar en uiteindelijk Action).

De voormalige brouwerswoning uit 1917 staat nog steeds in de Stoofstraat, door Erfgoed Vlaanderen beschreven als “een enkelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder een plat dak”.

De brouwerijen Stuckens en Sergoyne

Stuckens

Aan de Krekelendries stond rond 1800 de brouwerij en stokerij van pachter Judocus Van Overstraeten. Rond 1847 koopt Jan Benedikt Van Hamme de gebouwen over en begint er zijn brouwerij. Op 20 februari 1876 koopt Eduard Stuckens op zijn beurt voor 40.000 frank de gebouwen over. De brouwerij zal tot circa 1930 in werking blijven. Wat wil zeggen dat men er 83 jaar lang bier heeft gebrouwd. Nadien vormt men het complex om tot woningen, die in de jaren 1960 worden gekocht door (Al)Fred George, de concessiehouder van de ernaast gelegen Ford garage. De toonzaal van de garage en het erboven gelegen appartement zijn sinds begin deze eeuw een beschermd monument en bouwkundig erfgoed. De woningen worden omstreeks 1993 gesloopt. De brouwerij bevond zich tussen de huidige nummers 8 en 14.

Sergoyne

De brouwerij van Sergoyne was gevestigd in de Gasthuisstraat (nummer 9). De gebouwen in U-vorm (oorspronkelijk een gesloten hoeve) zijn vanaf 1823 in gebruik door olieslager Laurent Vermoesen en bierverkoper Jan-Baptist Verspecht. In het midden van de 19de eeuw komt het gebouw in handen van de familie Sergoyne. Olieslager Jan-Baptist Sergoyne registreert in 1867 een uitbreiding van de oliemolen. In 1898 laten zijn weduwe en kinderen de gesloten hoeve gedeeltelijk reconstrueren en een gedeelte van de gebouwen doet dienst als stoombrouwerij. Rond 1903 zou de Jan-Baptist zijn zoon, Jozef Sergoyne (eveneens een olieslager) de brouwerij opgestart hebben. Vanaf 1913 startte hij, met de hulp van zijn zoon Frans, de brouwerij Victoria. De brouwerij zou tot 1925 operationeel blijven. Daarna schakelde men over naar een bierhandel, die tot 1950 uitgebaat bleef. Van 1976 tot 1982 deed het woonhuis ook dienst als tijdelijk gemeentehuis tijdens de afbraak van het oude en de bouw van het nieuwe gemeentehuis aan de Nieuwstraat.

De brouwerij Sergoyne/Victoria was rond de eeuwwisseling één van de zes brouwerijen in Merchtem en Peizegem.

Of de brouwerij AB Inbev bij het lanceren van het blonde, 8,5° sterke Victoria bier in 2020 inspiratie gevonden heeft bij de brouwerij Sergoyne/Victoria, hebben we niet kunnen achterhalen...

Wat nu nog rest van de gebouwen van brouwerij Sergoyne/Victoria in de Gasthuisstraat.

Brouwerij De Block in Peizegem

Zevenhonderd jaar biertraditie

Aan de rand van het Buggenhout bos, in 'den Boschkant' en op de scheidingslijn Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, ligt de brouwerij De Block.

De geschiedenis van deze brouwerij gaat terug in de tijd tot de veertiende eeuw, wanneer de eerste brouwersgilden in Brabant opgang maken. Dan verwerft een zekere Henricus De Bloc (zonder k), uit naam van zijn leenmanschap, het brouwersrecht van de Hertog van Brabant en Bourgondië.

Het is echter Louis De Block, tevens maalter en landbouwer en getrouwd met een brouwersdochter uit het landelijke Baardegem, die in 1887 de aanhef zal geven voor de huidige brouwerij De Block. Het is dan één van de zes brouwerijen die Peizegem rijk is.

De hulp van de kinderen, de brouwersstiel alsmaar verfijnd en het werken met plezier, vormden de grondslag voor de traditie die tot vandaag voortleeft in de familie. Het lekkere bier kreeg bijval in en om de gemeente en de joviale en goedgehartige brouwersfamilie werd door jong en oud erkend en gewaardeerd.

De jaren en de generaties volgden elkaar op, in de twintiger jaren met vader Alfons De Block en zijn broers en zussen, later steeds opnieuw door de afwisseling van de wacht.

De brouwerij gebruikt enkel de fijnste, streekeigen hop- en moutsoorten, kruiden en brouwerij-eigen gistculturen. Bovendien worden de eeuwenoude recepten en tradities steeds weer doorgegeven, als een band die oud en jong verbindt. De kwaliteit als norm staat altijd voorop bij de bieren met klinkende namen als Kastaar, Satan, Abdijbier Dendermonde, Sint-Timotheus, Special 6 enz.

De Block nu

Vandaag brouwt Paul Saerens het bier. Jurist van opleiding en getrouwd met een dochter van familie De Block. Hij wil geen productierecords breken maar kwaliteit brengen. Als man van zijn tijd, ziet hij hoe de wereld één wordt en de grenzen wegvallen. En kijkt hij over de grenzen van Merchtem heen. Opmerkelijk is dat het 'Blockbier' voor 80% naar het buitenland wordt geëxporteerd. Japan (sinds 1982) en Noord-Amerika zijn er de grote afnemers van. Het was ook een fijne zet om in het kader van de 500ste verjaardag van de ontdekking van Amerika een 'Colombus'-bier te lanceren. Ook in Spanje drinkt men al 40 jaar bier van De Block. Maar daar stopt het niet. Paul Saerens wil zijn bieren voorstellen op een beurs in China en denkt ook aan uitvoer naar Vietnam. Daar kennen ze de Merchtemse steltenlopers al, waarom dus ook niet het Merchtemse bier...

De omzet bedraagt op dit ogenblik ongeveer 7.000 hectoliter per jaar.

Biersoorten zijn de amberkleurige Satan Red (8%), de blonde Satan Gold (8%), de (donkere) Satan Black (8%), Satan White (4,7%), Dendermondse Tripel (8%) en de (goudblonde) Kastaar (5,5%).

Brouwerij De Block en het brouwershuis, waarin ook een museum is ondergebracht

Bronnen

Verschillende interviews met o.a. Pieter Vercauteren, Raf Asselman, Jeanne Mangelschots

Verschillende heemkundige opzoekingen van Raf Asselman

Verscheidene archieven, w.o. dat van Henri De Keermaeker en Pol Asselman

Inventaris Onroerend Erfgoed Vlaanderen.